

12. Pylypenko, T.V. (2010), "Formation of market of rapeseed in Ukraine", *Ekonomika APK*, no. 11, pp. 70-73.
13. Pytel, S.M. (2008), "The theoretical aspects of the essence of market goods and its functioning", *Innovative Economy*, no 4 (10), pp. 51–54.
14. Shpychak, O.M. and Rozhon, A.V. (2002), *Potochna koniunktura i prohnoz rynkiv silskohospodarskoi produktsii ta prodovolstva v Ukraini na 2002/2003 marketynhovyi rik* [Current conjuncture and prognosis of markets for agricultural products and Food of in Ukraine on 2002/2003 marketing year], IAE UAAN, Kyiv, Ukraine, issue 9, 341 p.
15. Osyka, S.H., Piatnytskyi, V.T., Osyka, A.S. and Shtefaniuk, O.V. (2000), *Rehuliuвання rynkiv, tovariv i posluh na zasadakh norm i pryntsypiv systemy HATT/SOT* [The regulation of markets, goods and services on the basis of norms and principles systems GATT / WTO], UAZT, Kyiv, Ukraine, 336 p.
16. Tochylin, V.O., Humeniuk, K.V., Zahorska T.P. etc. (2001), *Rozvytok sektoriv i tovarnykh rynkiv Ukrainy* [Development of the sectors and commodity of markets of Ukraine], NAN Ukrainy. Instytut ekonomichnoho prohnozuvannya, Kyiv, Ukraine, 398 p.
17. Fedko, V.P. and Fedko, N.H. (2000), *Infrastruktura tovarnogo rynku* [Infrastructure of commodity market], Fenyks, Rostov n/D, Russia, 512 p.
18. Halushko, V.P., Bilyk, Yu.D. and Danylenko, A.S. etc. (2002), *Formuvannya rynku zemli v Ukraini* [The formation of land market in Ukraine], Urozhai, Kyiv, Ukraine, 280 p.
19. Sabluk, P.T. (2000), *Formuvannya ta funktsionuvannya rynku ahropromyslovoi produktsii* [The formation of and functioning of market agroindustrial products], IAE UAAN, Kyiv, Ukraine, 555 p.
20. Shmyha, O.O. (2005), *Infrastrukturne zabezpechennia rynku produktsii APK* [The infrastructure providing the market of products agroindustrial complex], *Ahroinkom*, no. 4, pp. 5–8.

УДК 330.341.1

Шаперенков А.В.,
к.е.н., заст. голови правління ПАТ «ВіЕйБі Банк», м. Київ

ДЕРЖАВНО-БАНКІВСЬКЕ ПАРТНЕРСТВО В РОЗВИТКУ ІННОВАЦІЙНОГО ПОТЕНЦІАЛУ УКРАЇНИ

Shaparenkov A.V.,
cand. sci. (econ.), deputy chairman of JSC "VAB Bank", Kyiv

STATE - BANK PARTNERSHIP IN THE DEVELOPMENT OF INNOVATIVE POTENTIAL OF UKRAINE

Постановка проблеми. Проблему розвитку економіки за рахунок адекватного механізму взаємодії органів державної влади і бізнесу успішно вирішують більшість індустріально розвинених країн. В Україні через обмеженість ресурсної бази держави, власних фінансових можливостей підприємств, високі відсоткові ставки за кредитами та високі економічні ризики подальший суспільно-економічний розвиток неможливий без використання механізму державно-приватного партнерства. За таких умов до надважливих відповідних завдань належать дослідження процесів створення сприятливого середовища для національного бізнесу, важливою компонентою якого є створення альянсу банків, бізнесу та держави.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Загальні проблеми використання державних (муниципальних) запозичень і кредитних ресурсів для розвитку партнерства держави та приватного капіталу досліджували безпосередньо Р. Барро, А.В. Баженов, В.А. Белов, С.Л. Брю, Д.Л. Головачов, Ю.А. Данілов, Е. Домар, Б.І. Златкіс, А.А. Льовченко, А. Лернер, Ф. Рабоуцці та ін. Разом з тим недостатньо досліджено основні напрямки впровадження механізму державно-банківського партнерства у систему грошового

забезпечення інноваційного потенціалу. Так недостатнє теоретичне осмислення проблем, що виникають як при функціонуванні механізму державно-приватного партнерства загалом, так і за окремими напрямками його розвитку гальмує впровадження у сформовані ринкові відносини. А використання накопичених значних фінансових ресурсів представників вітчизняного банківського сектору дасть змогу організувати та зорієнтувати потенціал альянсу держави і банків на розв'язання проблем розвитку інноваційного потенціалу.

Постановка завдання. Виходячи із зазначеного, основною метою представленою дослідження є ідентифікація ключових напрямів розвитку державно-банківського партнерства у розвитку інноваційного потенціалу та розробка пропозицій щодо їх упровадження.

Виклад основного матеріалу дослідження. У світовій практиці державно-приватне партнерство базується на справедливому розподілі необхідних організаційних, фінансових, виробничих та інших ризиків, що забезпечує всім учасникам прийнятний результат [3, с. 22; 8]. Разом з тим державно-приватне партнерство не просто об'єднання ресурсів держави і бізнесу, а нова економічна форма їх взаємодії з метою досягнення якнайефективніших для суспільства результатів. Ця взаємодія може здійснюватися в різних інституційно-економічних формах, на різних рівнях національного господарства, з різними суб'єктами бізнесу, у тому числі і банками.

Механізм партнерства держави та банків у сфері розвитку інноваційного потенціалу має певні особливості, на відміну від партнерства держави з нефінансовими інститутами. Це зумовлено як особливим положенням банківських установ, що є традиційними фінансовими посередниками і крім суто бізнесової посередницької діяльності регулюють сукупну грошову масу, так і специфікою розвитку інноваційного потенціалу. З огляду на зазначене, це партнерство передбачає участь не двох, а трьох і більше партнерів, зокрема: держави, яка делегує свої повноваження державній кредитній установі банківського чи небанківського типу; комерційного банку, який виконує функції фінансового посередництва; фірм та домогосподарств, що одночасно є постачальниками та споживачами банківських ресурсів. Саме тому у подальшому досягненню ефективного розвитку державно-банківського партнерства сприятимуть розроблення аспектів ретельного планування проектів, створення умов для швидкого залучення інвесторів та їх капіталу в економіку країни, забезпечення державою максимального розподілу ризиків та її зацікавленість у розв'язанні проблем у цій сфері тощо.

Оцінювання сучасних реалій функціонування учасників грошового забезпечення інноваційного потенціалу дало змогу виокремити такі ключові напрями розвитку партнерства в цьому процесі держави та банків (рис. 1): перегляд концептуальних теоретичних засад організації кредитної діяльності банків; удосконалення правового забезпечення системи розвитку державно-банківського партнерства; розширення системи надання державних гарантій / поручительств; створення дворівневої моделі рефінансування банків.

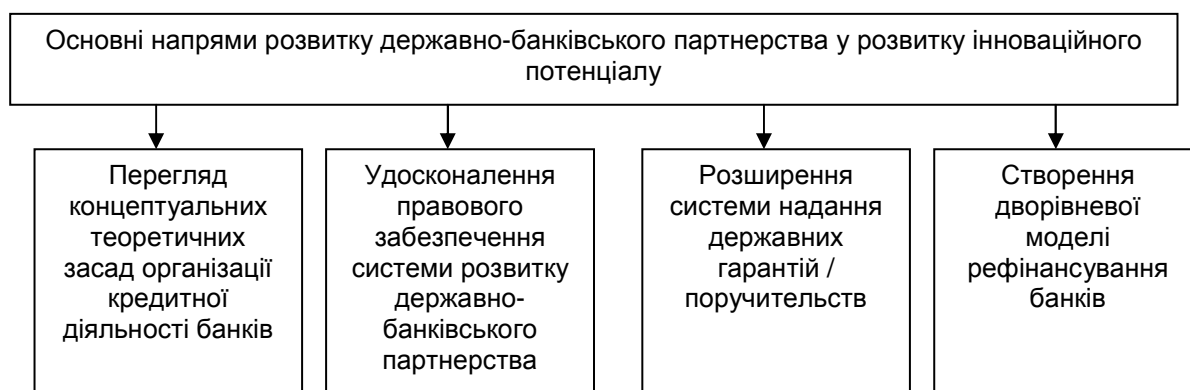

Рис. 1. Основні напрями розвитку державно-банківського партнерства у розвитку інноваційного потенціалу

Джерело: складено автором

Насамперед у контексті розбудови засад державно-банківського партнерства та розвитку інноваційного потенціалу доцільно переглянути концептуальні теоретичні засади організації кредитної діяльності банків. Зокрема, потребує деякого уточнення класифікація банківських кредитів та виокремлення інноваційного кредиту.

Слід зазначити, що як у сучасній науковій літературі, так і практичній діяльності банків існують два основних підходи до розуміння інноваційного кредиту банку:

– ототожнення з інвестиційним кредитом довгострокового характеру, де об'єктами є проекти щодо будівництва, розширення, реконструкції та технічного переозброєння об'єктів виробничого та невиробничого призначення; придбання рухомого та нерухомого майна; створення спільних підприємств; створення науково-технічної інноваційної продукції; створення інтелектуальних цінностей та інших об'єктів власності; заходи з охорони природи [2, с. 23];

– ототожнення зі звичайним кредитом, тобто зведення його до економічних відносин між кредитором та позичальником на засадах повернення і, як правило, з виплатою відсотків [6, с. 210].

Отже, по суті інноваційні кредити банку не виокремлено в самостійну групу. Вони розмиті в загальних та інвестиційних схемах банківського кредитування, що унеможлиблює ефективну організацію кредитної форми грошового забезпечення інноваційного потенціалу. Проте у зв'язку з потребами інноваційного розвитку країни, з одного боку, та можливостями розвитку державно-банківського партнерства у розвитку інноваційного потенціалу, з іншого боку, це особливо актуально. Пропонуємо застосувати нову класифікаційну ознаку розподілу банківських кредитів: їх адекватність потребам інноваційного розвитку країни. За цією ознакою банківські кредити можна згрупувати у два блоки: традиційного та інноваційного спрямування (рис. 2).

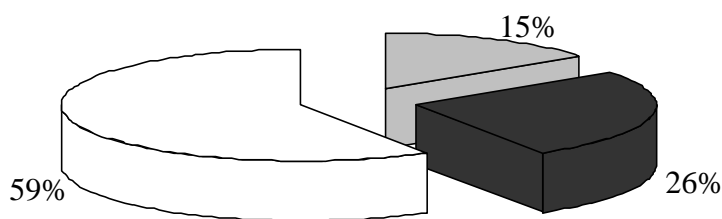

Рис. 2. Класифікація банківських кредитів за адекватністю потребам інноваційного розвитку країни

Джерело: складено автором

Саме таке розмежування КІС забезпечить не лише практичну організацію найвагомішого інвестиційного компонента суспільства та найвразливішої складової кредитної діяльності банків, а й організацію кредитування складових інноваційного потенціалу.

Важливим напрямом розвитку державно-банківського партнерства у розвитку інноваційного потенціалу є вдосконалення його правового забезпечення як щодо усунення існуючих перешкод, так і створення стабільних правових засад для довгострокового розвитку партнерських відносин. Слід зазначити, що за результатами анкетного опитування в Україні щодо впровадження державно-банківського партнерства було виявлено низку перешкод, найвагомішими з яких є новизна, очікувана непередбачуваність та нестабільність партнерства, недовіра банків до співробітництва з державою, недовіра приватних підприємців (клієнтів банків) до співробітництва як з державою, так і банками (рис. 3).

- – новизна, очікувана непередбачуваність та нестабільність партнерства
- – недовіра банків до співробітництва з державою
- – недовіра приватних підприємців (клієнтів банків) до співробітництва як з державою, так і банками

Рис. 3. Розподіл відповідей респондентів щодо перешкод упровадження державно-банківського партнерства в Україні

Джерело: складено автором

Серед найвагоміших перешкод упровадження державно-банківського партнерства в Україні до особливо проблемних належить недовіра приватних підприємців (клієнтів банків) до співробітництва як з державою, так і банками (59% відповідей). Завдання усунення цієї перешкоди, на нашу думку, має системний характер, що зводиться до необхідності вдосконалення насамперед правового забезпечення державно-банківського партнерства.

Слід зауважити, що Україна значно відстає від провідних країн у розвитку правових механізмів реалізації державно-приватного партнерства в інноваційній сфері. Так, у Законі України «Про державно-приватне партнерство» існують великі прогалини, що унеможлиблює прозорість майбутніх проектів державно-приватного партнерства і, зокрема, можуть спричинити монополію органів державної влади, що співробітничатимуть у цій сфері, а також не міститься регламентуючих норм щодо інноваційної діяльності [1]. Крім того, в Україні не існує непрямих методів підтримання науково-дослідної та інноваційної діяльності – податкових та амортизаційних пільг, відстроченого оподаткування, пільгового кредитування та ін. Тому з метою розширення сфери використання пільгових режимів і стимулювання інновацій доцільно внести відповідні зміни до Податкового кодексу України. Незважаючи на те, що правовою системою України передбачено певні можливості для використання нових правових, організаційно-економічних і фінансових інструментів підтримання програми державно-приватного партнерства, державні органи виконавчої влади мають доволі обмежені можливості щодо їх застосування.

Отже, з огляду на викладене, пропонуємо такі напрями вдосконалення нормативно-правового регулювання розвитку державно-банківського партнерства:

- усунення перешкод для його упровадження на законодавчому рівні;
- розроблення та узгодження його загальнонаціональних, галузевих та регіональних стратегій;
- забезпечення прозорості проектів державно-банківського партнерства;
- розширення законодавчої бази регламентуючими нормами щодо інноваційної діяльності;
- максимальний захист прав та інтересів учасників державно-банківського партнерства;
- створення системи як прямого, так і непрямого підтримання його учасників;
- регулювання системи відбору учасників державно-банківського партнерства;
- розширення можливостей державних органів виконавчої влади щодо застосування інструментів підтримання програм державно-банківського партнерства;
- створення органів контролю за проектами державно-приватного партнерства.

Важливим інструментом стимулювання розвитку державно-банківського партнерства у розвитку інноваційного потенціалу може стати створення системи надання державних гарантій. Світовий досвід підтверджує, що надання державних поручительств через систему гарантійних фондів дає змогу поділити ризики кредитування між банками і державою, а також має мультиплікативний ефект, оскільки на кожну грошову одиницю гарантії можна

видати в середньому 1,5–2 грошових одиниці кредитів. У більшості країн саме гарантійні фонди беруть на себе ризики, пов'язані зі створенням інноваційних і наукомістких проектів. У Росії функціонують понад 70 таких гарантійних фондів і дедалі більше банків розширюють можливості кредитування під державні поручительства. Крім того, у Росії передбачається створення системи фондів підтримання інноваційної діяльності, включаючи фонди стартового фінансування та венчурного підприємництва, зокрема, фондів інновацій у сфері інформаційних технологій і венчурного інноваційного. В Україні Державне агентство з питань науки, інновацій та інформатизації так само ініціювало створення Українського венчурного фонду і Фонду підтримки малого інноваційного бізнесу [4]. Загалом можливості системи гарантійних фондів в Україні можна значно розширити за рахунок:

- скорочення термінів отримання банком фінансування з гарантією на випадок дефолту позичальника;
- подальшого нарощування капіталізації гарантійних фондів з метою як розширення обсягу виданих гарантій, так і підвищення надійності безпосередньо фондів;
- урахування при встановленні галузевих лімітів для гарантійних фондів галузевої специфіки суб'єктів бізнесу конкретного регіону;
- активного обміну досвідом між гарантійними фондами, уніфікації їх діяльності на регіональному та національному рівнях;
- включення поручительств фондів з високим рейтингом до переліку якісного забезпечення.

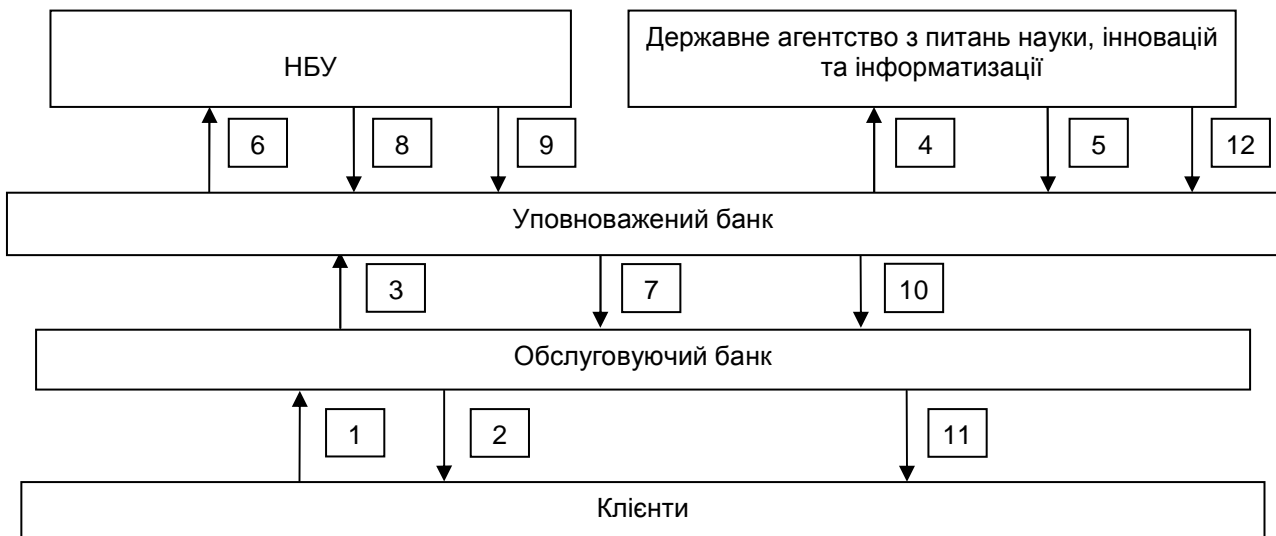
Ефективним напрямом розвитку державно-банківського партнерства у розвитку інноваційного потенціалу в Україні може стати розвиток дворівневої моделі рефінансування банків, що здійснюють інноваційне кредитування. З цією метою доцільно створити спеціальний банківський інститут або делегувати відповідні повноваження окремому комерційному банку, що перебуватиме в державній власності та працюватиме безпосередньо з НБУ на підставі окремого законодавчо затвердженого документа. Це сприятиме активізації використання накопиченого банківського потенціалу щодо організації та обслуговування кредитних процесів, забезпеченню першочергового рефінансування банківських установ, що кредитують розвиток певної складової інноваційного потенціалу, без перевантаження витратної частини Державного бюджету України. Дворівневу модель рефінансування банків показано на рис. 4.

З такої моделі банки отримуватимуть дешеві ресурси для реалізації суспільно важливих напрямів кредитування, що сприятиме оперативному забезпеченню прийняттого рівня їх прибутковості та зниженню ризиків. Іншими словами, за такого партнерства створиться реальна можливість оптимізувати одвічну банківську дилему: ресурси – прибутковість – ризик.

Слід зазначити, що операції рефінансування банків НБУ здійснює шляхом проведення кількісного або відсоткового тендеру, постійно діючої лінії рефінансування (кредит овернайт) тільки під забезпечення, крім кредиту овернайт (бланкового) [4]:

- державних цінних паперів (облігацій внутрішньої та зовнішньої державної позики України) та інших боргових зобов'язань держави України;
- векселів суб'єктів господарської діяльності – резидентів України, що враховані банком за дисконтною ставкою не нижче облікової ставки НБУ. В окремих випадках НБУ може здійснювати рефінансування банків під забезпечення векселів нерезидентів, авальованих зарубіжними банками з рейтингом не нижче «інвестиційного класу»;
- подвійних складських свідоцтв, що містять складські та заставні свідоцтва, за умови надання банком кредиту під їх забезпечення;
- іпотечних сертифікатів з фіксованою дохідністю;
- облігацій підприємств, що вільно обертаються на ринку або з додатковим забезпеченням;
- облігацій місцевих позик, що вільно обертаються на ринку.

При впровадженні дворівневої моделі рефінансування банків слід удосконалити також систему забезпечення операцій рефінансування, оскільки розвиток окремих складових інноваційного потенціалу не завжди передбачає наявності зазначених об'єктів заставного майна.

1. подання клієнтом заявки до обслуговуючого банку про необхідність отримання КІС;
2. доведення до клієнта результатів оцінювання його кредитоспроможності;
3. подання обслуговуючим банком документів до уповноваженого банку на отримання умов рефінансування щодо надання КІС конкретному позичальнику;
4. подання уповноваженим банком до Державного агентства з питань науки, інновацій та інформатизації відповідних документів, що підтверджують результати оцінювання кредитоспроможності клієнта, та запиту про результати оцінювання інноваційної значущості проекту, що підлягає кредитуванню;
5. доведення до уповноваженого банку Державним агентством з питань науки, інновацій та інформатизації результатів оцінювання інноваційної значущості проекту, що підлягає кредитуванню;
6. подання уповноваженим банком до НБУ пакету документів на отримання умов рефінансування щодо надання КІС конкретному позичальнику;
7. доведення до обслуговуючого банку з боку уповноваженого банку результатів оцінювання інноваційної значущості проекту, що підлягає кредитуванню, та орієнтовних термінів кредитування;
8. доведення до уповноваженого банку з боку НБУ умов та орієнтовних термінів рефінансування;
9. надання НБУ кредиту рефінансування уповноваженому банку;
10. Надання уповноваженим банком кредиту рефінансування обслуговуючому банку;
11. надання КІС обслуговуючим банком клієнту;
12. надання Державним агентством з питань науки, інновацій та інформатизації пакету гарантійних зобов'язань перед банками на випадок неповернення кредитів

Рис. 4. Дворівнева модель рефінансування банків

Джерело: складено автором

Отже, використання дворівневого механізму рефінансування надасть такі можливості:

– на рівні держави (НБУ та Державного агентства з питань науки, інновацій та інформатизації):

➤ виокремити найбільш суспільно значущі інноваційні проекти, що потребують грошового забезпечення, мають перспективну ефективність, але не підлягають пільговому державному фінансуванню;

➤ спрямувати найдешевші ресурси суспільства на розвиток інноваційного потенціалу без перевантаження витратної частини Державного бюджету України;

➤ гарантувати виконання зобов'язань перед банками на випадок неповернення кредитів.

– на рівні уповноваженого банку:

➤ забезпечити посередницьке супроводження кредитування інноваційних проектів у порядку рефінансування;

➤ контролювати цільове та цінове використання ресурсів, наданих у порядку рефінансування, шляхом встановлення єдиного відсотка за кредитом та заборони одноосібного підняття банками відсотка за укладеними угодами.

- на рівні обслуговуючих банків:
- здійснювати первинний відбір клієнтів та інноваційних проектів;
- здійснювати моніторинг позичальників та кредитних ризиків;
- забезпечити операційне та технічне супроводження кредитування інноваційних проектів.

Висновки та подальші дослідження. Отже, результатом ідентифікації ключових напрямів розвитку державно-банківського партнерства у розвитку інноваційного потенціалу є розробка пропозицій щодо їх упровадження. Зокрема доведено доцільність застосування нової класифікаційної ознаки розподілу банківських кредитів – їх адекватність потребам інноваційного розвитку країни. Виявлено найбільші перешкоди упровадження державно-банківського партнерства в Україні: недовіра приватних підприємців (клієнтів банків) до співробітництва як з державою, так і банками, недосконалість нормативно-правового регулювання розвитку державно-банківського партнерства; розбіжності у загальнонаціональних, галузевих та регіональних стратегіях державно-банківського партнерства; недостатня прозорість проектів та захист прав й інтересів учасників державно-банківського партнерства; відсутність регулювання системи відбору учасників державно-банківського партнерства; обмеження можливостей державних органів виконавчої влади щодо застосування інструментів підтримання програм державно-банківського партнерства тощо.

Ідентифіковано ключові напрями розвитку державно-банківського партнерства у розвитку інноваційного потенціалу: перегляд концептуальних теоретичних засад кредитної діяльності банків; удосконалення правового забезпечення системи розвитку державно-банківського партнерства; розширення системи надання державних гарантій/поручительств; створення дворівневої моделі рефінансування банків. Перспективами подальших розвідок у даному напрямку є розширена оцінка ідентифікованих в представленому дослідженні шляхів розвитку системи державно-банківського партнерства у розвитку інноваційного потенціалу України, вияв її національної та галузевої специфіки.

Література

1. Про державно-приватне партнерство : Закон України від 01.07.2010 № 2404-VI. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.zakon.rada.gov.ua>
2. Бочарова Н. Розвиток інноваційної і науково-технічної політики Європейського Союзу в умовах реалізації нового циклу Ліссабонської стратегії економічного зростання і зайнятості / Н. Бочарова // Теорія і практика інтелектуальної власності. – 2009. – № 1. – С. 46–60.
3. Максимов В.В. Государственно-частное партнерство в транспортной инфраструктуре: критерии оценки концессионных конкурсов / В.В. Максимов. – М. : Альпина Паблицерз, 2010. – 178 с.
4. Новости мира [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://rss.novostimira.com/n_1904199.htm
5. Офіційний сайт Державного агентства з питань науки, інновацій та інформатизації України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.dknii.gov.ua/>
6. Пересада А.А. Проектне фінансування : підручник / А.А. Пересада, Т.В. Майорова, О.О. Ляхова. – К. : КНЕУ, 2005. – 736 с.
7. Рефінансування банків в умовах економічного зростання [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://buklib.net/component/option,com_jbook/task,view/Itemid,99999999/catid,112/id,2490/
8. Тараненко І.В. Державно-приватне партнерство в інноваційній сфері: світовий досвід та перспективи розвитку в Україні / І.В. Тараненко, О.В. Охінко [Електронний ресурс]. – Режим доступу : www.nbuv.gov.ua/portal/Soc_Gum/bmnef/2011_1_4/58.pdf
9. Якунин В.И. Партнерство в механизме государственного управления / В.И. Якунин // Соц. исслед. – 2007. – № 2. – С. 18–22.

References

1. On Public and Private Partnership: The Law of Ukraine from 01.07.2010 No 2404-VI, available at: <http://zakon.rada.gov.ua>.

2. Bocharova, N. (2009), "Development of innovation and scientific and technical policy of the European Union in terms of the implementation of a new cycle Lisbon strategy for economic growth and employment", *Theory and Practice of Intellectual Property*, no 1, pp. 46–60.

3. Maksimov, V.V. (2010), *Gosudarstvenno-chastnoye partnerstvo v transportnoy infrastrukture: kriterii otsenki kontsessionnykh konkursov* [Public and Private Partnership in the transport infrastructure: evaluation criteria of concession tenders], Alpina Publisher, Moscow, Russia, 178 p.

4. News of the World, available at: http://rss.novostimira.com/n_1904199.htm

5. The official site of the State Agency on Science, Innovation and Informatization of Ukraine [Electronic resource], available at: <http://dknii.gov.ua/>

6. Peresada, A.A., Maiorova, T.V., Liakhova, O.O. (2005), *Proektne finansuvannia* [Project financing], textbook, KNEU, Kyiv, Ukraine, 736 p.

7. Refinancing of banks in the conditions of economic growth, available at: http://buklib.net/component/option,com_jbook/task,view/Itemid,99999999/catid,112/id,2490/

8. Taranenko, I.V., Okhinko, O.V. (2011), Public and private partnership in the innovation sphere: international experience and prospects of the development in Ukraine, available at: http://nbuv.gov.ua/portal/Soc_Gum/bmnef/2011_1_4/58.pdf

9. Yakunin, V.I. (2007), "Partnership in the mechanism of state management", *Social research*, no 2, pp. 18–22.

УДК 631.56:633.71

Бялковська Г.Д.,
к.е.н., завідувач науково-технологічного відділу тютюництва
Тернопільська державна сільськогосподарська дослідна станція
Інституту кормів та сільського господарства Поділля
Національної академії аграрних наук України

НАУКОВІ ЗАСАДИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ ТЮТЮНОВОГО ВИРОБНИЦТВА В АГРАРНОМУ СЕКТОРІ ЕКОНОМІКИ УКРАЇНИ

Bialkovska H.D.,
cand. sci. (econ.), head of scientific and technological
the department of tobacco-growing
Ternopil State Agricultural Experimental Station
of the Institute of fodder and agriculture of Podillia of NAAS

SCIENTIFIC PRINCIPLES TO ENSURE THE COMPETITIVENESS OF TOBACCO PRODUCTION IN THE AGRICULTURAL SECTOR ECONOMY OF UKRAINE

Постановка проблеми. Тютюництво – як складова галузь рослинництва сприяє економічному зростанню держави й забезпечує необхідні умови для розв'язання багатьох соціальних проблем (головним чином – працевлаштування та поліпшення економічного становища селян). Тютюнова галузь є однією з провідних індустрій за кількістю податкових відрахувань до національного бюджету. Так, у 2012 році виробники тютюнової продукції сплатили до Державного бюджету понад 20 млрд. гривень податків, з яких 16,1 млрд. гривень складає акцизний збір з тютюнових виробів.

За даними Державної служби статистики, в нашій державі регулярно курить 35% дорослого населення України у віці 18–64 роки, викурюючи в середньому по 17 сигарет за